RIZIK

Rızık (özgün şekliyle rızk) kökünden kelimeler 120 küsur yerde geçmektedir. Isfahanlı Râgıb, şaheseri el-Müfredât'ta rızık konusunda özet olarak şunları yazıyor:

"Rızık bazen maddî ve manevî edinimler, bazen nasip anlamında, bazen de boğazdan aşağı giden gıdalar için kullanılır. Vakıa suresi 82. ayette, yalan söylemeyi rızık edinme yolu olarak kullananlar eleştirilmiştir. Rızkın göklerde olduğunu ifade eden Zâriyât 22. ayette rızıkla kastedilen, canlıların hayat kaynağı olan ve gökten inen yağmurdur. Rızık sözcüğünün, gıda, yiyecek ve giyecek gibi değerlerin tümünü ifade ettiği söylenmiştir. Rızkı yaratan da veren de elde edilmesine sebep olan da Cenabı Hak'tır. Yani Râzık, O'dur. Râzık sıfatı bazen, rızkın elde edilmesine sebep olan insan için de kullanılır. Ama Allah'ın sıfatlarından biri olan Rezzâk (rızkı yoktan vareden) nitelemesi Allah'tan başka hiçbir varlık için kullanılmaz."

Temel vurgular ikidir:

1. Rızkın nitelikleri,
2 . Rızkın infakı veya rızıkta paylaşım.

Rızıktan söz eden ayetlerin ona yakını 'yemek' ve 'gıdalanma'ya dikkat çekmektedir. Kullanılan kelime 'eki' (yemek, gıdalanmak) kökünden fiillerdir. Bu fiillerin rızık bağlamında kullanıldığı yerlerde yenecek şeyin üç niteliğinin altı çizilmektedir: 1. Gıda, helal olacaktır, 2. Gıda, tayyib olacaktır, 3. Gıda, Allah'ın elinden çıkmış yani doğal olacaktır.

Rızık, helal ve temiz olmalıdır:

Rızkın gıda bağlamında değerlendirilişinde temel ilke, Mâide 88 ile Nahl suresi 114. ayette konmuştur:

"Allah'ın size helal ve temiz/leziz/taze/hoş olarak verdiği azıklardan helal ve temiz/ leziz/taze/hoş olmaları şartıyla yiyin! Kendisine iman ettiğiniz Allah'tan sakının!"

O halde, rızık, her şeyden önce helal olacaktır. Bu noktada helale iki anlam yüklendiğini görüyoruz:

1. Hükmen pis olmamak, yani başkalarının emek ve haklarının gaspıyla elde edilmiş olmamak.

Başkalarının hak ve emeklerine bir biçimde el konmak suretiyle kazanılan gıdalar, hükmen pistir. Bunları yiyenler karınlarına ateş doldurmakta (4/10), temizi pisle değiştirmekteler. (4/2)

Gıdanın helal olması gerektiği, haram yoldan elde edilen gıdaların rızık olmayacağı anlamına gelmemektedir. Kur'an, Vakıa 82. ayette yalancılığı rızık edinme yolu haline getirenlerden söz etmektedir. Demek ki, bu yolla elde edilen nimetler de rızıktır; ancak sahibini hesap ve azaba müstahak hale getiren bir rızıklanmanın konusudur.

İşin bu yanını dikkate almayan Mutezile mezhebi, haram kazancı rızık kavramının dışında tutmak gibi kabul edilemez bir yola gitmiştir. Bu noktada, Kur'an verilerine uygun tavır, Ehlisünnet'in tavrıdır. Ehlisünnet bilginlerine göre, haram yoldan da elde edilse bütün imkânlar rızık cümlesindendir. Rızkın elde edilme yönteminin yaratacağı sonuçların olumsuzluğu, rızkın mahiyetini etkilemez. Rızık rızıktır ama insanın bunu elde ederken seçtiği yol onu suçlu hale getirebilmektedir. Mûtezile'nin tezi kabul edilirse, 'Bütün canlıların rızkını Allah'ın uhdesinde' gösteren Kur'ansal yaklaşım askıda kalır. Çünkü böyle bir durumda haram yollarla elde edilen rızkı taahhüt eden ikinci bir ilaha ihtiyaç duyulacak yani 'taaddüd-i kudema' (ilahların birden çok olması) gerekecektir. Bunu düşünmek bile mümkün olamayacağına göre, haram yollarla elde edilen imkânların da rızık olduğu kabul edilmelidir

2. Maddeten pis olmamak yani doğası itibariyle temiz olmak.

Kur'an, mesela, domuz etini 'pis' (rics) olarak tanımlamakta ve onun, doğası itibariyle temiz bir gıda olamayacağına hükmetmektedir. (Domuz eti konusunda bk. burada, Domuz Eti mad.)

Kur'an, müteşâbih, şifreli bir ihbarla da olsa şunu da bildirmektedir: Doğal yapısı bozulmuş, doğal yapısı üzerinde operasyon yapılmış gıdalar 'aslî temizlik'lerini yitirirler; onların da yenmemesi gerekir. Kur'an, bu noktada, doğal gıdaların önemi meselesinin 'metafizik dayanakları' diyebileceğimiz iki ifadeye yer vermektedir: 'Üzerine Allah'ın adı anılan yiyecekler' ve 'Rabbinin nzkı.' İfadelerin geçtiği beyyinelerin tam şekli şöyle:

"Size ne oluyor da üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yemiyorsunuz?" (En'am, 119)

"Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin. Böyle bir şey tam bir sapıklıktır." (En'am, 121)

"Rabbinin rızkı hem daha hayırlı hem daha süreklidir." (Tâha, 131)

Rabbin rızkı tabiri, başka rızıkların, rızık kaynaklarının varlığını düşündürmelidir. Yoktan vareden anlamında rızık verici tektir: Tanrı. Kur'an 'rızık vericiler' tabirini defalarca kullanıp Allah'ı da 'rızık verenlerin en hayırlısı' (5/114; 15/20; 22/58; 23/72; 34/39; 62/11) diye tanıttığına göre, 'Rabbin rızkı' (Rabbin elinden gelen rızık) bir tek anlam ifade edebilir: Tam doğal gıda.

'Rabbin rızkı' için 'temiz belde' gerekir. Yani doğal gıda, doğal dengeleri bozulmamış ortamlarda, kirletilmemiş tabiatta üretilir. Bu noktaya bir kelam ihtişamıyla parmak basan beyyine şöyle diyor:

"Rabbinizin rızkından yiyin de O'na şükredin. Tertemiz bir belde ve affeden bir Rab!" (Sebe', 15)

Bu tertemiz beldenin bozulmasıyla rızkın da bozulacağı, açlık azabının insanlığa musallat olacağı ve tasallutun, teknolojinin yarattığı kirlenmeyle vücut bulacağı da mucize ihbarlar halinde önümüze konmuştur. Bu eserin Sınâat maddesinde ayrıntıladığımız bu meseleyle ilgili olarak temel Kur'anî beyyineyi vermekle yetineceğiz:

"Allah, şu ülkeyi/medeniyeti de örnek vermiştir: Güvenli, mutlu-huzurlu idi; rızkı her yandan bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler de Allah kendilerine, sanayi olarak

ürettikleri şeyler yüzünden açlık ve korku elbisesini/birlikteliğini/karmaşasını tattırdı." (Nahl, 112)

Bu doğal rızıklar ve güzellikler ülkesi, cennetin ta kendisidir ki oranın temel göstergeleri barış, huzur ve sabah akşam her yandan geliveren temiz rızıktır.

"Orada boş lakırdı değil, yalnızca 'selam' işitirler. Orada kendilerinin sabah, akşam, rızıklan da hazırdır." (Meryem, 62)

Doğal gıdalar meselesinin geniş anlatımını *'Küresel Âfetler'* adlı eserimizde, kısmî açıklamasını ise elinizdeki eserin birinci cildinde, Gıdalar maddesinde verdik.

Rızıkta helal olmanın bir başka anlamı üzerinde daha durulmaktadır: Yaratıcı'nın helal kıldığı rızıkların birileri tarafından dine ve Allah'a iftira ile 'haram' ilan edilmesi. Kur'an'ın bu zulme öfkesi çok büyüktür. Bu konuya temas eden beyyinelerden bazılarını görelim:

"Size ne oluyor da üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yemiyorsunuz? Zorda kalışınız dışında üzerinize haram kıldığı şeyleri bizzat kendisi size ayrıntılı olarak açıklamıştır. Birçokları ilimsiz bir biçimde kendi keyiflerine uyarak halkı şaşırtıyorlar. Hiç kuşkusuz, senin Rabbin sınır tanımaz azgınları çok iyi bilmektedir." (En'am, 119)

"Şu bir gerçek ki, ilimsizlik yüzünden öz evlatlarını beyinsizce katledenlerle Allah'ın kendilerine verdiği rızıklan, Allah'a iftira ederek haramlaştıranlar gerçekten hüsrana uğramışlardır. İnan olsun, sapıtmışlardır onlar; hiçbir zaman doğruyu ve güzeli bulamazlar." (En'am, 140)

"De ki, 'Allah'ın, kulları için çıkardığı süsü, güzel/taze/leziz/temiz rızıklan kim haram etmiş?!' De ki, 'Dünya hayatında onlar, inananlar için de var. Kıyamet gününde ise yalnız inananlar içindir onlar. Bilgiden nasipli bir topluluk için biz, ayetleri böyle ayrıntılı kılıyoruz." (A'raf, 32)

"De ki, 'Ne oldu size de Allah'ın size rızık olarak indirdiği şeylerden bir haram yaptınız bir de helal?' De ki, 'Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?' Yalanı Allah'a yakıştıranlar, kıyamet

günü hakkında ne düşünüyorlar? Allah, insanlara karşı elbette lütuf sahibidir, fakat onların çokları şükretmiyorlar." (Yunus, 59-60)

Rızıkta paylaşım:

Rızkın alabildiğine bolluğunun, insanoğlunun azmasına sebep olacağı kanaati, Kur'an'ın açıkça telaffuz ettiği bir kanaattir:

"Eğer Allah, kulları için rızkı yayıp döşeseydi, yeryüzünde mutlaka azarlardı. Ama O, dilediğince ölçülü olarak indiriyor. Çünkü O, kullarından gereğince haberdardır, onları iyice görmektedir." (Şûra, 27)

Bu azgınlığın kırılması, frenlenmesi için Kur'an, paylaşım (infak) ilkesini getirmiştir. Ve infakı, dinin olmazsa olmazı kılmıştır. İnfak ya vicdanla sağlanacaktır yahut da yaptırımla, zorla. Gerçek olan şu ki, infak bir biçimde sağlanmadan âdil bir dünya, mutlu bir insanlık ve gerçek bir İslam'dan söz etmek mümkün olamaz. Bol namaz kılmak, cami sayısını artırmak bu noktada hiçbir olumlu anlam ifade etmediği gibi, çöküş ve iflasın belgesi olur. Münafık maddesinde de gösterdik.

İnfak yoksa nifak vardır. Yani iman, infakla kaimdir. İnfak yoksa iman gider, nifak gelir yani müminin yerini münafık alır.

Yaratıcı'nın kanunu, Kur'an'ın kabulü budur.

Rızıkta paylaşımın ayrıntıları da bu eserin Paylaşım maddesinde verilmiştir. Burada şu kadarını söyleyeceğiz: Kur'an, paylaşımın en ivedi ve en zorunlu kısmının rızık yani gıda konusunda gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bugünkü insan hakları belgelerinin vurgu yaptığı noktaların ilki de budur. Bütün insanlar, hiçbir alt ayrıma itibar edilmeksizin, insan sıfatı taşıdıkları için gıdalanma hakkına sahiptirler. Kur'an'a göre, bu gıdalanmanın zorunlu kısmı, imkânlara sahip olanlarla olmayanlar arasında tam bir eşitlik içinde olmalıdır. Bu noktada radikal toplumculuğu düşündüren sarsıcı ifadeler kullanılmıştır:

"Allah, rızıkta kiminizi kiminize üstün kılmıştır. Kendilerine fazla verilenler, rızıklarım ellerinin altındakilere aktarıp da hepsi onda eşit hale gelmiyor. Allah'ın nimetini mi inkâr ediyor bunlar?" (Nahl, 71)

"Ey iman edenler! Alışverişin, dostluğun, şefaatin olmadığı o gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan infak edip dağıtın! Nankörlüğe sapıp gerçeğin üstünü örtenler, zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 254)

"Size öz benliklerinizden bir örnek verdi: Ellerinizin altında bulunanlardan, size verdiğimiz rızıklarda sizinle aynı haklara sahip, birbirinizden çekindiğiniz gibi kendilerinden çekineceğiniz ortaklarınız olur mu? İşte biz, aklını işletecek bir topluluk için ayetleri böyle açık açık sıralıyoruz." (Rum, 28)

Bu beyyinedeki soru çok ilginçtir. Ve bizim, bir istifham-ı inkârî (sorulan şeyin olmayacağını gösteren soru) olarak gördüğümüz bu sorudan anladığımız şudur: Elinizin altında yani size muhtaç durumda olanları rızıkta kendinizle eşit yapmanız halinde onlar, öteki iş ortaklarınız gibi size problem çıkarmazlar. Rızkınızı onlarla paylaşın, daha mutlu, daha huzurlu olun.

"Sizden birine ölüm gelip de, "Ey Rabbim, yakın bir süreye kadar beni geciktirseydin de içtenliğimi belgelemek için bir şeyler vererek iyilik ve barış sevenlerden olsaydım!" demesinden önce, size rızık olarak verdiklerimizden infak edin/dağıtın." (Münafıkûn, 10)

Bu eşitliğin bozulmasına Kur'an, 'rızıkta azmak' diyor ve bunun, tanrısal öfkeyi harekete geçireceğine dikkat çekiyor:

"Size verdiğimiz rızkın temizlerinden/tazelerinden/lezizlerinden yiyin! Bu konuda azgınlık etmeyin! Yoksa öfkem üzerinize çöker. Ve kimin üstüne öfkem inerse o uçuruma gider." (Tâha, 81)